

MARGARIDA DE PRADES.

I. LA NISSAGA. — Quan la mort prematura del primogènit de Martí l'*Humà* va deixar plens de dol i d'angoixa, no solament el seu pare, sinó tots els regnes de la Corona d'Aragó, les persones de més qualitat aconsellaren al rei que prengués nova muller — ja era vidu de Maria de Luna —, a fi de veure si així obtenia hereus directes al tron el qui n'havia restat completament mancat després de la mort del seu nét i del seu fill. Llavors, a fi que portés nova saba al tronc ancestral dels Guifrés i Jaumes, li donaren a triar entre Cecília, germana del comte d'Urgell, i Margarida, filla del de Prades. El rei escollí aquesta última. ¿Qui era aquesta donzella, cridada per voluntat del sobirà a compartir amb ell el tron de Catalunya i d'Aragó?

Un dels fills del rei Jaume II fou Pere, a qui el seu pare va donar el comtat d'Empúries, que ell va permutar amb el de Prades, el qual de bell antuvi Jaume II havia donat al seu altre fill Ramon Berenguer. El comtat de Prades es va formar amb els territoris de la baronia d'Entença, al baix Priorat, que havien revertit a la Corona, la vila de Prades, que fins llavors havia estat reial, i el poble de Garcia, que, malgrat trobar-se a la vora esquerra de l'Ebre, havia estat de la senyoria dels Templers, senyoria manta vegada disputada pels senyors d'Entença. Poques estades feren els senyors a la vila de Prades; en canvi, feren grans obres al castell de Falset, entre elles un gran saló, del qual encara resten les parets i on ells sovint residiren i on nasqueren alguns brots de llur nissaga i autoritzaven llurs testaments quan volien disposar de llurs coses per a després de la mort.

Pere fou pare d'Alfons, duc de Gandia, que, així com el seu fill, del mateix nom, fou pretendent a la Corona en morir el rei Martí; de Leonor Maria d'Aragó, reina de Xipre i de Jerusalem, i de Joan, que el succeí al comtat de Prades.

A causa d'haver-se casat Pere amb Blanca, filla del príncep angeví Felip de Taranto, el qual tanta intervenció tingué a Orient, l'escut dels comtes de Prades està format per les barres a l'esquerra, i un camper de flors de lis amb un lambel d'argent, travessat a sobre, blasó dels Anjou, a la dreta. Al peu de les còpies dels documents, que en podríem dir solemnes, en els seus registres, Margarida feia dibuixar aquest escut al costat de la signatura.

Joan de Prades es va casar amb Sança Ximénez d'Arenós, filla de Gonçal Díaz d'Arenós i de Timbor — d'on ve la introducció del nom Timbor o Timbors entre les dones de la casa de Prades —, filla de Galceran de Bellpuig, senyors de Torres Torres i de Ramona de Riu-sec.¹

1. A.C.A., reg. 690, fol. 11^v. Nota facilitada per la historiadora Amada López de Meneses.

Durant l'interregne que hi va haver després de la mort del rei Martí, el comte Joan de Prades tingué una gran intervenció en els afers de València, i a fi d'apropiar-se dels béns de la seva muller va cridar uns castellans; de què es va queixar el Parlament de Catalunya. Entre els candidats al tron en aquell temps hi havia Alfons, duc de Gandia, germà de Joan de Prades, que va morir abans de la resolució del plet a Casp, i al qual succeïren en llurs pretensions, no solament el seu fill del mateix nom, sinó també el nostre comte Joan de Prades.

Joan de Prades no va morir fins al 1425. Van disputar-se la successió al comtat el seu nebot Alfons, duc de Gandia, i Joana, néta seva, per tal com era filla del seu fill Pere, premort, i casada amb el fill del comte de Cardona, Ramon Folch, vescomte de Vilamur. La qüestió es va resoldre a favor de Joana.

Joan de Prades va tenir tres fills: Pere, Jaume i Lluís.

Pere, pare de Margarida, va casar-se amb Joana de Cabrera, i en contraure matrimoni aquella amb el rei Martí ja era mort, i només havia deixat filles.

Tots els qui han estudiat la història d'aquells temps estan conformes en aquest fet; però hem trobat dues cartes de Margarida que ens han pertorbat una mica:² van dirigides «al nostre car pare lo comte de Prades». Suposem que anaven adreçades al seu avi Joan, i que el fet d'anomenar «pare» l'avi devia ésser costum de l'època. En l'epistolari de Margarida trobem també una referència a dues filles «del nostre car pare», les quals no anomena germanes ni ties:³ és una recomanació a un tal Gabriel Tarrés perquè deixi en llibertat Salvador Sarrovira, Françoi Sarrovira i Pericó Llaurador, els quals va empresonar quan li portaven aquelles noies.

De l'arbre genealògic que hem fet de Margarida resulta que l'infant Pere era germà del rei de Catalunya-Aragó Alfons III; Joan de Prades, cosí germà de Pere, *el Ceremoniós*; Pere, fill d'aquest i pare de Margarida, cosí segon dels reis Joan i Martí, i que Margarida era filla d'un cosí segon de Martí; per la qual cosa el Papa Benet XIII va haver d'absoldre l'impediment de parentiu abans de la boda.

Pere es va casar amb Joana de Cabrera. Sembla que les esposalles es firmaren a Llíria, al regne de València, on, com hem dit, tenien grans propietats i molta influència els comtes de Prades. Per una nota d'un registre de l'Arxiu de la Corona d'Aragó⁴ podem fixar la data aproximada del casament: el primogènit estant a Girona, amb data del primer de novembre de 1386 escriu al comte de Prades sobre el «pròxim» enllaç de Joana de Cabrera amb el seu primogènit Pere. Si hom té en compte que els Cabreres residien molt sovint a llur palau de Blanes, res no tindria d'estrany que la boda s'efectués en aquell lloc, i, puix que Margarida no fou la primera filla del matrimoni, ja que, si més no, la seva germana Joana era més gran que ella, cal creure que la nostra biografiada devia néixer l'estiu de

2. A.C.A., reg. 2855, fol. 10 i fol. 40v. Aquestes cartes porten, respectivament, les dates de 10 de febrer i 28 de desembre de 1413.

3. *Id.*, *id.*, fol. 9v.

4. A.C.A., reg. 1752, fol. 12. Nota facilitada també per la historiadora Amada López de Meneses.

l'any 1388, i que, per tant, en casar-se amb el rei Martí devia tenir uns vint-i-un anys.

En la documentació que hem consultat hem trobat nombroses dades referents a Joana de Cabrera, mare de la nostra Margarida.

Germà de Joana fou Bernat, «mestre justicier en el regne de Sicília», el qual va casar-se amb Violant de Prades, filla de Jaume i, per tant, cosina germana de Margarida. Al principi del regnat de Ferran d'Antequera fou empresonat, diuen si a causa de voler-se proclamar rei d'aquella illa, i Margarida es va interessar per ell i va escriure, perquè també ho fessin, als Foix, que, d'ençà del temps de Bernat, conseller de Pere III, eren parents dels Cabreres pel matrimoni del comte d'Osona amb una germana del comte de Foix (com que els Foix eren senyors de Vic, amb aquest casament el fill d'En Bernat va poder prendre el títol de comte d'Osona). Bernat de Cabrera, oncle de Margarida, tenia una filla que es deia Timbor, que a l'abril de 1418 es va casar amb Joan Fernández d'Ixart, i a qui el rei va assignar deu mil florins del que cobrava Margarida pels seus drets de vídua reial, en el cas que ella deixés de cobrar-los «per mort, matrimoni o qualsevol altra causa». ⁵ En restar vídua, Joana devia quedar en mala situació econòmica per tal com ella i la seva filla Margarida foren emparades a la cort per la reina Maria.

Continuem les dades referents a la vida de Joana de Prades. Aquesta senyora es va passar una gran part de la seva vida a València, i en una certa ocasió en què, prenent part en les bandositats que assolaven aquell regne, va voler evitar que fos executat un condemnat, fou atropellada pels oficials reials que el conduïen; de què es va queixar a la seva filla Margarida, que llavors ja era reina. Margarida va trametre la recomanació (única que sabem de la vida d'aquella reina) al seu espòs, i aquest va trametre a la mare de la seva muller una carta en què li deia que els oficials que l'havien atropellada serien degudament castigats, però que no es fiqués en les bandositats i a voler afavorir uns malfactors que havien estat condemnats per la justícia.

En una altra ocasió Margarida, ja vídua, va haver de donar ordre, des de Perpinyà, on es trobava amb motiu de les negociacions que es duïen a terme en aquella ciutat per a l'extinció del Cisma, de no continuar les vendes de llibres de la llibreria de Bellesguard, que sembla que es feien per ordre de Na Joana.

Sabem que el setembre de 1419⁶ gaudia d'una assignació de cent florins anuals de la Cambra Apostòlica, i que feia poc havia sofert un accident del qual ja no havia d'aixecar-se. Llavors residia al palau reial de València, on va viure molts anys. Margarida va escriure amb aquest motiu a una amiga seva, «madona» Ramoneta Díaz, preguntant-li que l'anés a veure sovint.⁷ Va morir el 7 del mes següent.⁸

Margarida va tenir dues ties, que creiem que ho eren de part de mare: Constança, abadessa de Vallonzella, monestir de les bernades, dels afores

5. A.C.A., reg. 225, fol. 70.

6. A.C.A., reg. 2355, fol. 100v.

7. *Id.*, *id.*, fol. 102v.

8. *Id.*, *id.*, fol. 103v.

de Barcelona, on va anar a morir el rei Martí, i l'abadessa de les menoretetes de València.

Oncles paterns de Margarida foren Jaume i Lluís. L'any 1392 Jaume, junt amb el seu germà Pere, va formar part de l'expedició a Sicília, i ja sempre més va actuar en les armades trameses en aquella illa. Jaume es va casar amb Violant, filla del duc de Gandia i, per tant, cosina germana seva; però el 28 de juny de 1403 ella, influïda pel seu pare, demanava la dissolució del matrimoni.⁹ El novembre de 1403 Jaume ja era mort.¹⁰ Va tenir una filla, Violant, que es va casar amb Bernat de Cabrera,¹¹ tal com hem dit en parlar d'aquest, i una altra, el nom de la qual ignorem, que es va casar el mes de juny de 1408 amb un tal Frederic.¹²

Lluís, fill de Joan de Prades, fou eclesiàstic, i arribà a bisbe de Mallorca i de Tortosa entre 1390 i 1416, i, a més, fou un dels candidats a la mitra de Barcelona en morir Francesc de Blanes el febrer de 1410, o sia quan Margarida era reina consort.¹³

Joan de Prades va tenir una filla, Timbor, que la reina Sibilla volia casar amb el seu germà Bernat de Forcià.¹⁴ El 1403 el rei Martí tractava d'un altre casament d'aquesta Timbor.¹⁵

En els documents hem trobat notícies de tres germanes de Margarida — no va tenir cap germà —: Joana, Elionor i Timbor. El febrer de 1414 es tractava del casament de Joana amb un fill del comte de Cardona.¹⁶ Margarida s'oposava que les noces es fessin a València, on sembla que residien la núvia i la seva mare, i amb data 21 de juliol escriu a la seva tia, l'abadessa de les menoretetes d'aquella ciutat, a fi que intercedeixi prop de Joana perquè autoritzi la seva filla a traslladar-se a Morella, on llavors residia Margarida. Aquest matrimoni es va efectuar, i Joana, anys a venir, en morir l'avi Joan, va ésser comtessa de Prades; per què hem de suposar que Joana devia ésser més gran que Margarida.

El mes de juny de 1418, Elionor, germana de Margarida, pretenia casar-se amb un gentilhome «de poc estat»; per la qual cosa el rei Alfons IV va escriure a Margarida ordenant-li que tingués reclosa la seva germana en algun castell a fi d'impedir-ho.¹⁷ Elionor es casà amb Joan de Vilanova, que no sabem si era el mateix gentilhome «de poc estat» a què es referia la carta del *Magnànim*.

El 21 d'octubre de 1408, morta ja la reina Maria, Timbor va ingressar com a dama de la *cort*, per ocupar la vacant que va deixar Na Joana, comtessa de Foix.¹⁸

El nom de Margarida no és corrent a la casa reial catalano-aragonesa;

9. GIRONA I LLAGOSTERA, *Itinerari del rei Martí*, «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», IV (1911-12), 117.

10. *Ibid.*, 216.

11. ZURITA, *Anales de Aragón*, llib. XIII, fol. 166v.

12. GIRONA I LLAGOSTERA, *Itinerari del rei Martí*, 231.

13. ROCA, *La reyna empordanesa*, dins *Sobiranes de Catalunya* (Barcelona 1928), 93.

14. *Id. id.*, 111.

15. GIRONA I LLAGOSTERA, *loc. cit.*, 128.

16. A.C.A., reg. 2355, fol. 48.

17. A.C.A., reg. 2936, fol. 75v.

18. A.C.A., reg. del mestre racional 4512.

d'on creiem que li fou imposat per Margarida de Montferrat, la combativa mare del comte d'Urgell, que la devia apadrinar a les fonts baptismals.

Per un document¹⁹ sabem que la dida de Margarida va tenir una filla que es va casar amb un tal Pere Gil, que el 1414 va passar de Xelva, on vivia, a ésser veí de València.

Sembla que en morir Pere, pare de Margarida, la seva vídua i les seves filles no van quedar en gaire bona posició i foren emparades a la cort per la reina Maria de Luna, i, morta aquesta, quan ja gairebé feia dos anys del seu traspàs, el rei Martí els va assignar una pensió.²⁰ Sembla que Margarida va passar uns sis anys a la cort, fins que es va casar amb el rei Martí.

FÈLIX DURAN I CAÑAMERAS

Biblioteca Universitària. Barcelona.

19. A.C.A., reg. 2355, fol. 42v.

20. GIRONA I LLAGOSTERA, *Itinerari*, 220.